क्रं. ५२

६१८ प्रा/१०

संस्कृत — धर्म

आ[illegible] [illegible]त

धर्मशास्त्र

" Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

(1) श्रीः॥ सरसःप्रार्थना॥ नमः सकलकल्याणशालिने ब्रह्मरूपिणे। सदसे सर्वधर्मज्ञाय दुष्कृ-
तारण्यवह्नये।। तत्र सर्वप्रायश्चित्तेषु लें प्राजापत्यत्रयपरिमिते धिके वा वपनं कार्यं
न तन्न्यूने। अत्र प्रासंगिकं। मिताक्षरायां। विद्यारण्यकृतसायणीये कर्मविपाकसारे च।
॥ राजा वा राजपुत्रो वा ब्राह्मणो वा बहुश्रुतः। केशानां वपनं कृत्वा प्रायश्चित्तं समाचरेत्।
केशानां रक्षणार्थाय द्विगुणं व्रतमाचरेत्।। द्विगुणे व्रत आचीर्णे द्विगुणा दक्षि-
णा भवेत्॥ विद्वद्विप्रनृपस्त्रीणां नेष्यते केशवापनं। ऋते महापातकिनो गोहंतुश्चा-
वकीर्णिनः। इति। स्मृत्यर्थसारसंग्रहे[illegible]प्येव। द्विगुणं व्रतमित्यत्र ~~[illegible]~~ व्रतम-
त्र ब्रह्महत्यादौ द्वादशवार्षिकं त्रैवार्षिकं व्रतमित्यादिषु सर्वत्र द्वादशवर्षादिसाध्यं तत
न्नियमाद्युपेतं प्रायश्चित्ताचरणमेव व्रतशब्देनोच्यते। तस्यैव व्रतत्वाभिधानात्।
द्विगुणा दक्षिणेत्यत्र पर्षद्दक्षिणायाः गोवृषरूपायाः द्विगुणा वृद्धिः।

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

(२) अत्राभ्युदयिकप्रासंगिके । यदाकदाचित्क्षौरकर्मणि शिखानाशो प्रायश्चित्तं । अथ
त्रैवार्षिकस्य शिखानाशे काठकगृह्यपरिशिष्टे विधिरुक्तः । शिखावर्ज्यं वपनं प्र
मादात्तद्वपने कोशीशिखां ब्रह्मग्रन्थि मुक्तां दक्षिणेन कर्णे निक्षिपेद्यादेवं विधिः ।
शिखानाशे इति । पुनः संस्कार उक्तः संग्रहे । शिखांछिंदति ये मोहाद्द्वेषाद् ज्ञा
नतोपि वा । पुनः संस्कारमर्हंति त्रयो वर्णा द्विजातयः । इत्यर्कश्राद्धफलं लुता
यां । तत्र भस्मस्नानं महार्णवे कृत्वा ... प्रकारः । तत्रैकं पक्षमात्रं व्रतं कर्तव्यमेव ।
सर्वप्रायश्चित्तहोमे प्रधानं आज्येन ... संख्यमाप्या इति होमः । पंचगव्यहोमे
पृथिवीं । विष्णुं नाम । रायस्पोषं ब्रह्माणं अग्निं सोमं । सवितारं । प्रजापतिं । अ
ग्निं स्विष्टकृतं पंचगव्येन । दशदानानि ॥ गोभूतिलहिरण्याज्यवासो धान्यं
गुडस्तथा । रौप्यं लवणमित्याकुर्दशदानानि पंडिताः ।

" Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan Mumbai. "

(2A)

सर्वप्रायश्चित्तविषमे कृच्छ्रचांद्रायणादीनि व्रतानि ~~उपर्यन्त~~ तदा प्रायश्चित्तार्थम
नुष्ठीयंते तदा केशादिवपनपूर्वकमेव । यदा तु अभ्युदयार्थं तदा न वपनं ॥
कृच्छ्रकृच्छ्रमर्त्यकामस्तु महतीं श्रियमाप्नुयात् । न भागुरुकृतु फलं प्राप्नोति
सुसमाहितः । यस्त्वभ्युदयकामः प्राजापत्यादिकृच्छ्रानुनिष्ठति महतीं रा
ज्यलक्षणां श्रियमनुभवति । ... कृत्स्नां राजसूयादीनां फलं स्वा
राज्यादिलक्षणं महत्फलं लभते । ... सर्वेषु प्रायश्चित्तेषु व्रतनियमाः ।
गां अभ्यंगं शिरोभ्यंगं तांबूलं ... नं । व्रतस्थो वर्जयेन्नित्यं पश्चान्यद्व
तनाशकृत् । एकवासा आर्द्रवासा नक्ताशी स्थंडिलेशयः । माषान्नमसूर
न्मधुकांश्च परान्नमैथुनं तथा । वर्जयेच्च व्रतोपेतो स्वकाले पुहिभक्षणं ।
आद्यपदार्थेषु सामान्ये विशेषः ॥ आद्य वसन्तेनुपक्रम्य । गर्भस्य पयसो

लाभे गव्यमेव भवेद्दधि। दध्नोऽभावे तु तक्रं स्यात्तक्राभावे तु तत्रत्यमिति।
(३) सर्वत्र हविष्योक्तौ हविष्यमन्नमोदनमेव। तस्य संस्कारे गव्यं दधि घृतं
पयो वा। अत्र शास्त्रस्य प्रकारांतरेण हविष्यमाह। देवीमहोत्सवे निर्णयसिं
धौ। हैमंतिका स्तिला धान्य- धान्यं [illegible] यव कलापकाः। सिंधायवं नाडः। हैमंति
कं सितास्विन्नं धान्यं मुद्गा यवास्तिल[illegible]काः कंगुनीवारा वास्तूकं हिलमोचि
का। षष्टिका कालशाकं च मूलकं के[illegible]रत्। कंदाः सैंधवसामुद्रे गव्ये च दधि
सर्पिषी। पयोऽनुद्धृतसारं च प[illegible]हरीतकी। पिप्पली जीरकं चैव नाग
रंगं च तिंतिणी। कदली लवली धात्री फलान्यगुडमैक्षवं। अतैलपक्वं मुनयो २
हविष्यान्नं प्रचक्षते। हैमंतिकं हेमंतकालोत्पन्ना व्रीहयः। सितास्विन्नं
वालुकाभिर्भर्जितं धान्यं। कलायाः वाटाणे। कंगु राळे। वास्तूकं शय। चिल्हके।

सएव हि लभो । चिका । रान व सला । कंदः स्तरपाव्याभीरिकः । सोधवं सालुईलू
वणे । त्राह्येसे धवं सामुद्रे प्रत्यक्षेऽपि नित्यशः । क्षीरं निर्मथ्य नवनीतं । कोर्नी
(3A) ता दक्षा क्षीरं न हि विवर्ज्य । नागरशुंठिः । त्रिविष्पी विन । लवली । रायआवळी मरी
चीना । गुड व्यतिरिक्तं शर्करा चैः सोक्षा [illegible] । शेष प्रसिद्ध । कुतानां । वा हितप्र
तिषिद्धत्वाद्विकल्पः । सर्वत्रापि प्र[illegible]तिषिद्धे उपवासादौ शक्तो एकविप्रभो
जनं । तावच्च यत्नु धान्यादि दानं वा । [illegible] उपवासे द्विरेच । गायत्री सहस्रजपो वा
स्यैतावत्स्मृत्यर्थसारोक्तं । उपवासा[illegible]समर्थश्चेदेकं विप्रं तु भोजयेन्नरः तावद्ध
नादि वा दत्वा भुंक्त स्यद्विगुणं तथा । सहस्रसंमितां देवीं जपेद्वा प्राणसंयमान्
तु ऊर्ध्वं द्वादश संख्याकान् यथाशक्त्यातु रोनरः । इति हेमाद्रौ । द्रव्यदानो
पवासस्य फलं प्राप्नोति इत्य संशयं । इति मदनरत्ने देवलः । ब्रह्मचर्यं तिथा रोर्ने

" Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai. "

(4) सत्यमाभिषवार्जेती । अतेषेतानि चत्वारि नरेष्टानीति निश्चयः । नत्स
त्पाम्नायाश्च । गायत्र्या अयुतजपे । गायत्र्या तिलहोमे । संस्रो द्वादशब्राह्मण
भोजने । अतीर्थयोजनयात्रायां । एकगोदाने । सुवर्णरूप्यनिष्कं न दद्यात्तद
र्धं निगोहस्त्यानां शक्त्या दाने । सं[illegible] पारायणे । समुद्रगानदीस्नाने ।
द्वादशकेशद्वादशस्नानेषु । द्विगुण[illegible] ग्रामान्न दाने चैकः प्राजापत्यः स्मृतः ।
अपरार्के तु समिद्धुतं तथा या[illegible] नामरुतात्र न । ऊत्वा द्वादशसाहस्री
गायत्र्या कृच्छ्रमाप्नुयात् । द्वादशाधिकसहस्री । इत्यपरे । समुद्रगानदीस्नानं प्रा
जापत्यसमं स्मृतं । चतुःषष्टिर्विप्राणिर्वा भोज्या द्वादश नाद्विजाः । यमाधि ८
ष्टनमुक्तौ स्रौ लै धीङ्कि ऊत्वानुसम्मा । हेनः ग्रा यत्र्याप्रमतः शुद्धः सर्वपापै
प्रमुच्यते । स्यायाद्वले भागा पात्र्या मंत्रितैः सलिलैः स्नापोति । प्रत्याम्नायाः

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे
राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००१ (महाराष्ट्र)
दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८
Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com